

Tayfun ÇUKUR¹
Ferruh IŞIN²

¹ Dr., 250 Sokak No: 6/6 Bornova, İzmir
tayfun.cukur@hotmail.com

² Doç. Dr., Ege Üni. Ziraat Fakültesi Tarım
Ekonomisi Böl. Bornova, İzmir

İzmir İli Torbalı İlçesinde Sanayi Domatesi Üreticilerinin Tarımın Çok Fonksiyonluluğu Kavramına Bakış Açılı

Industrial tomato farmers view of multifunctionality of agriculture concept in Torbalı district of İzmir

Alınış (Received): 03.07.2008 Kabul tarihi (Accepted): 20.09.2008

Anahtar Sözcükler:

Tarımın çok fonksiyonluluğu,
çevre, gıda güvenliği

Key Words:

Multifunctionality of agriculture,
environment, food safety

ÖZET

Tarımın çok fonksiyonluluğu, tarımın sadece gıda ve lif üretiminden ibaret olmadığı, tarımın ekolojik ve sosyal boyutlarının da önemsenmesi gerektiği esasına dayanmaktadır. Çalışmada İzmir İli Torbalı İlçesindeki sanayi domatesi üreticilerinin tarımın çok fonksiyonluluğuna bakış açıları incelenmiştir. Araştırmanın ana materyalini gayeli örnekleme yöntemiyle belirlenen 61 üretici ile yapılan anketler oluşturmuştur. Araştırmada üreticilerin tarımın ekonomik yönüne daha fazla önem verdikleri saptanmıştır. Üreticilerin %50.82'si gelecekte tarıma devam etmeyi düşünmemektedir. Üreticilerin %60.66'sının gıda güvenliği kavramını, %44.26'sının ise gıda güvenliği kavramını daha önce duymadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde üreticilerin %72.13'ünün kırsal turizm kavramını, %80.33'ünün de hayvan refahı kavramını daha önce duymadığı saptanmıştır. Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramı gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu nedenle, tarımda yaşanan alternatif uygulamalar dikkate alınmalı, tarım politikaları buna göre yönlendirilmelidir.

ABSTRACT

Multifunctionality of agriculture is based that agriculture is not only food and fibre production but also its ecological and social dimensions must be considered important. In this study examined industrial tomato farmers view of multifunctionality of agriculture in Torbalı district of İzmir. The main material of the study was survey completed with a purposeful sample of 61 farmers. It was determined that economic dimension of agriculture most important point for farmers. 50.82 % of farmers want to give up agriculture in the future. It was found that 60.66 % of farmers food security concept and 44.26 % of them haven't heard food safety concept before. Similarly it was found that 72.13 % of farmers rural tourism concept and 80.33 % of them haven't heard animal welfare concept before. The concept of multifunctionality of agriculture is gain importance by the day. Therefore alternative applications on agriculture must be considered, agricultural policies are directed by this developments.

GİRİŞ

Tarım tarih boyunca kırsal alanların kalkınması ve şekillenmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Tüm dünyada vazgeçilemez bir sektör olduğundan ülkeler tarımı belirli oran ve şekillerde desteklemekte, tarımsal üretimin devamlılığı için gerekli tedbirleri almaktadırlar. Örneğin Avrupa Birliğinde bütçenin önemli bir bölümü tarım sektörüne aktarılmaktadır. Tarımı bu kadar önemli kılan unsurların başında tarımın ülke nüfusunun besin güvenliğini sağlaması gelmektedir. Tarım sadece besin ihtiyacını karşılamakla kalmamakta, kırsal alanlar için hayati

öneme sahip diğer işlevleri de yerine getirmektedir. Örneğin tarım alanları doğadaki birçok canlı türünün doğal yaşama alanıdır. Tarım ayrıca kırsal alanların sosyo ekonomik devamlılığını sağlamada aktif rol oynamakta, kırsal mirasın korunmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle tarımı birçok işlevi yerine getiren çok yönlü bir faaliyet alanı olarak değerlendirmek gerekir.

Dünyada özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde tarım sektöründe çok önemli gelişmeler olmuştur. Tarımda yüksek teknolojinin kullanılması, gübre ve kimyasal ilaç kullanımının artması ve özellikle de üretimi artırma politikaları, tarımsal üretim miktarında önemli artışlar meydana getirmiştir. Bu gelişmeler gıda ve lif üretim miktarlarındaki pozitif etkileri yanı sıra tarım işletmeleri üzerinde birçok negatif etkiler ortaya çıkarmıştır. Tarım işletmeleri üzerindeki negatif etkiler, toprak yapısının bozulması, erozyon, yeraltı ve yüzey sularının kirlenmesi gibi yapısal problemleri, tarımsal faaliyette bulunanların hayat standartlarının ve çalışma şartlarının kötüleşmesi gibi sosyal problemleri, üretim maliyetlerinin yükselmesi ise ekonomik problemleri kapsamaktadır (Tan ve Köksal, 2004). Söz konusu pozitif ve negatif etkiler aslında tarımın çok fonksiyonluluğunun bir göstergesidir. Bu nedenle tarımın sadece ekonomik yönü değil, ekolojik ve sosyal yönü de dikkate alınmalıdır.

Tarımsal üretim ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutuyla oldukça geniş bir faaliyet alanıdır. Bu nedenle de tarımın ekonomik, ekolojik ve sosyal yönünün birbirinden kesin sınırlar ile ayrılması güçtür ve iç içe geçmektedir. Buna rağmen, tarımın ekonomik yönü kapsamında düşünülebilecek başlıca konular, tarımsal üretim ve üretici gelirlerinin artırılması, üretim faktörlerinin optimal kullanımı, Pazarlama koşullarının iyileştirilmesi ve rekabetçi bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır. Tarımın ekolojik boyutu ise, biyolojik çeşitlilik, çalılık ve orman alanları, kırsal peyzaj, çevre, çayır-mera, yeraltı ve yüzey suları, toprak kaynakları, yaban hayat vb. konularla ilişkilidir. Tarımın sosyal boyutu kapsamında ise, gıda güvencesi, gıda kalitesi ve güvenliği, hayat kalitesinin iyileştirilmesi, tarımsal istihdam, kırsal alanların sosyo ekonomik devamlılığı, kültürel mirasın korunması, hayvan refahı, bitki ve hayvan sağlığı vb. konular düşünülebilir.

Çok fonksiyonlu tarım, fiziki ve fiziki olmayan ürünlerin birlikte üretimidir (Yrjöla ve Kola, 2004). Fiziki ürünler gıda ve lif üretimi, kırsal turizm ve diğer pazarlanabilen ürünleri kapsarken fiziki olmayan ürünler gıda güvencesi ve güvenliği, toprak koruma, kırsal peyzaj, biyolojik çeşitlilik ve benzeri konuları kapsadığı belirtilmektedir (Durand ve van Huylenbroeck, 2003). Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramında temel felsefe şudur: Tarımın gıda ve lif üretimi gibi temel işlevlerinin yanında diğer işlev ve hizmetleri de önemsenmelidir (OECD, 2001; Abler, 2004). Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramı ilk kez 1992 yılında Rio Konferansında gündeme gelmiştir. Gündem 21'in 14. bölümünde "planlama ve entegre programlama yapılırken tarımın çok fonksiyonlu rolü özellikle gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma konusu dikkate alınmalıdır" denmektedir. Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramının tanımı altı yıl sonra OECD tarafından yapılmıştır. Tarım Bakanları deklarasyonunda tarımın çok fonksiyonluluğu ile ilgili olarak şu ifadeler yer almıştır. Gıda ve lif üretimi gibi temel fonksiyonunun ötesinde tarımsal faaliyetler kırsal peyzajı şekillendirebilir, toprak koruma gibi çevresel fayda sağlayabilir, yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini gerçekleştirebilir, biyolojik çeşitliliği koruyabilir ve birçok kırsal alanın sosyo ekonomik devamlılığını sağlayabilir (Fodor, 2007; Garzon, 2005).

Tarımın çok fonksiyonluluğu bugün Avrupa Birliğinde büyük önem kazanmıştır. Gerek kırsal kalkınma politikaları gerekse tarım politikaları için anahtar kelime durumundadır (Thomson, 2004). Şöyle ki, Gündem 2000 ile, Ortak Tarım Politikası iki temel üzerine oturtulmuştur. Birinci ayak pazar taleplerine uygun üretim yapan üreticilere gelir desteği sağlamaya konsantre olurken, ikinci ayak kırsal kalkınmaya odaklanmıştır. 2007-2013 yılları arasında AB kırsal kalkınma tedbirleri üç eksen üzerine oturtulmuştur. Bu eksenler, tarım ve ormancılık sektöründe rekabetin artırılması ile ilgili tedbirler, çevre ve toprak yönetimi ile ilgili tedbirler ve kırsal alanda hayat şartlarının iyileştirilmesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ile ilgili tedbirlerdir (Anonymous, 2004).

AB'de Ortak Tarım Politikası ile ilgili son kapsamlı reform 2003 yılının Eylül ayında gerçekleşmiştir. Bu reform programında yer

alan başlıca konular şunlardır: Çapraz Uyum, Modülasyon ve Finansal Disiplin, Entegre İdare ve Kontrol Sistemi ve Çiftlik Danışma Sistemidir. AB reformları kapsamında gündeme gelen çapraz uyum ile çevre, gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan refahı konuları önem kazanmıştır. Çapraz uyum ile çiftçilere tarım desteklerinden yararlanabilmesi için çevre koruma konusundaki bazı koşulları yerine getirme zorunluluğu getirilmiştir.

Görüldüğü gibi tarımın çok fonksiyonluluğu ekonomik, sosyal ve çevresel konuları bünyesinde barındığı için Avrupa Birliği tarım politikalarının yanında kırsal kalkınma politikalarının da önemli bir aracı durumuna gelmiştir.

Türkiye’de de son yıllarda tarım-çevre politikaları giderek önem kazanmaya başlamıştır. Örneğin Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programı (ÇATAK) oluşturulmuştur. Programın hedefi, toprak ve su kalitesinin korunması, erozyonun önlenmesi, tarımın olumsuz etkilerinin azaltılması yönünde gerekli kültürel tedbirlerin alınması ve yerel bazda halkın bilinçlendirilmesidir (Anonymous, 2006). ÇATAK Programı desteğinin tarımsal destekleme bütçesindeki payı %5 seviyesindedir (TKB, 2005).

Son yıllarda Türkiye’de de tarıma yönelik destekleme politikalarının şekil değiştirdiği, fiyat ve fiyata bağlı politikalar yerine yapısal politikalar, kırsal kalkınma politikaları ve çevre ile ilişkili desteklemelerin öne çıktığı bilinmektedir.

Türkiye’de yaşanan bir diğer olgu da tarımsal üreticilerin tarımdan uzaklaşma istekleri ve tarımsal üretimden yeterli gelir elde edemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramı ile bütünleştirildiğinde üreticilerin tarımsal üretimi sürdürme konusundaki eğilimleri önemli olmaktadır.

Diğer taraftan üreticilerin çok fonksiyonlu tarım kavramına bakış açıları da büyük önem taşımaktadır. Özellikle tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlayan tarımsal ürün üreticilerinin tarımın çok fonksiyonluluğu konusunda görüşlerinin ve bilinç düzeylerinin ortaya konması gerekli görülmektedir.

Bu çalışmada temel amaç sanayi domatesi üreticilerinin tarımın çok fonksiyonluluğu ile

ilgili bazı kavramları duyup duymamaları (gıda güvencesi, gıda güvenliği, kırsal turizm, hayvan refahı) ile konuyla ilgili bazı görüşlerinin (gelecekte tarıma devam etme/etmeme, tarım-çevre ilişkisi vb.) ortaya konmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Tarıma dayalı sanayiye hammadde oluşturan tarımsal ürünlerin üretiminde yoğun girdi kullanımının yaygın olduğu ve piyasaya yönelik üretim yapıldığı bilinmektedir. Bu araştırmada da Ege Bölgesi ve özellikle de İzmir ili için önemli olan ürünlerden sanayi domatesi üreticileri araştırma kapsamına alınmıştır. Yoğun tarımın yapıldığı ürünler ve işletmeler açısından tarımın çok fonksiyonluluğu kavramı ve özellikle üreticilerin bu konu hakkındaki düşünceleri önemli görülmektedir. Bu nedenle araştırmada sanayi domatesi üreticilerinin seçilmesi uygun görülmüştür.

Araştırmanın ana materyalini, İzmir İli içinde gerek ekiliş alanı ve gerekse üretim miktarı bakımından ilk sırada olan Torbalı İlçesinde gayeli örnekleme yöntemi ile seçilen üreticilerden yüz yüze görüşme yolu ile elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bölge ile ilgili temel bir takım verilerin sağlanması ve irdelenmesinde, Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerinden yararlanılmıştır.

İlçede domates ekiliş alanının en yoğun olduğu köyler araştırma kapsamına alınmıştır. 2007 yılı verileri itibariyle Tulum, Çaybaşı, Aslanlar, Atalan, Bülbüldere, Göllüce ve Özbey köylerinde toplam domates üretim alanı 14650 dekar olup, bu rakam 27000 dekar olan Torbalı ilçesinin toplam domates ekiliş alanının %54’üne denk gelmektedir (TKB, 2008a). Bu köylerde çiftçi kayıt sisteminde kayıtlı toplam domates üreticisi sayısı 560 olarak saptanmıştır. Bu ana kitleye dayalı olarak da örnek hacmi aşağıdaki oransal örnek hacmi formülüyle hesaplanmıştır (Newbold, 1995);

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_p^2 + p(1-p)}$$

Bu eşitlikte;

n: Toplam görüşülecek üretici sayısı

N: Seçilen köylerdeki toplam üretici sayısı

p: Maksimum örnek hacmine ulaşabilmek için 0.50 alınmıştır

(1-p): 0.5

$\sigma_{px}^2 = \text{Varyans}$

Yapılan bu hesaplama sonucunda görüşülecek toplam üretici sayısı % 90 güven aralığı ve %10 hata payı ile 61 olarak bulunmuştur.

Verilerin analizlerinde ortalamalar ve yüzde hesapları yanında üreticilerin tarımın çok fonksiyonluluğu ile ilgili tutum değişkenlerinin ölçümü için üçlü ve beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Tarımın çok fonksiyonluluğuna ilişkin bazı kavramların üreticiler tarafından duyulup duyulmamasında etkili faktörlerin analizi logit model oluşturularak saptanmaya çalışılmıştır. Logit model; bağımlı değişkenin kukla değişken olarak alındığı lojistik dağılım fonksiyonudur (Gujarati, 1995). Üreticilerin söz konusu kavramları duyup duymamaları ile yaş grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı khi-kare (bağımsızlık testi) analizi ile ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlar çizelge halinde özetlenmiş ve yorumlanarak değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

İşletmelerin Bazı Yapısal Özellikleri

Domates üreticilerinin yaş ortalaması 47.44, eğitim süreleri 6.08 yıldır. Üreticilerin tarımsal deneyimleri 26.33 yıl olmakla birlikte, domates üretim deneyimlerinin 9.16 yıl olduğu dikkati çekmektedir. Ailedeki birey sayısı ise 3.61 olarak saptanmıştır.

Üreticilerin yaklaşık % 41'i 41-50 yaş grubu arasındadır. Üreticilerin önemli bir kısmı ise (%67.21) ilkokul mezunu ve daha altı eğitim düzeyine sahiptir.

Görüşülen üreticilerin tarımsal deneyimleri yüksek olmakla birlikte domates tarımındaki deneyimleri oldukça düşük düzeydedir. Bunda etkili olan faktör bölgede sanayi domatesi üretiminin son yıllarda gelişme göstermesidir. Üreticilerin yaklaşık % 75'i 10 yıl ve daha az süre domates üretimi ile uğraşmaktadırlar.

Araştırmada görüşülen üreticilerin %26.20'sinin tarım dışı gelirinin olduğu tespit edilmiştir.

Üreticilerin tarımsal kuruluşlara üyelik durumu incelendiğinde, üreticilerin %88.52'si Ziraat Odası, %59.02'si TARİŞ, %47.54'ü tarım kredi kooperatifi ve %13.11'inin de tarımsal kalkınma kooperatifine üye oldukları saptanmıştır.

Arazi unsuru tarımsal faaliyetlerin yerine getirilmesinde vazgeçilemeyen üretim faktörlerinden biridir. Zira tarımsal faaliyetlerde toprak unsuru; tarımsal işletmelerin hem kuruluş yerini ve hem de tarımsal faaliyetin yapıldığı alanı oluşturmaktadır (Açıl, Demirci, 1984).

İncelenen işletmelerde ortalama işletme arazisi 116.31 dekar olup, bunun 44.43 dekarında (%38.20) domates yetiştiriciliği yapılmaktadır. Domatesten sonra ikinci sırada yer alan ürün mısırdır. Ortalama mısır üretim alanı 43.64 dekardır. Mısır üretim alanını ise 10.98 dekar ile pamuk takip etmektedir.

İncelenen işletmelerde sanayi domatesi üretim alanında ortalama parsel sayısı 1.92'dir. Domates üreticilerinin %60.66'sı sadece mülk arazi üzerinde, %24.59'u sadece kiraladığı arazi üzerinde domates üretimi yaparken, % 14.75'i ise hem mülk hem de kiraladığı arazide üretim yapmaktadır. Araştırmada gelecekte domates üretim alanını genişletmeyi düşünen üretici oranı %34.40 olarak bulunmuştur.

2006 yılı itibariyle İzmir İli ortalama sanayi domatesi verimi 6.13 ton/dekar, Torbalı İlçesi ortalama sanayi domatesi verimi 8.00 ton/d ekardır (TKB, 2008b). İncelenen işletmelerde sanayi domatesi verimi ise dekara 7.83 ton olarak bulunmuştur. Üreticilerin %42.62'si sözleşmeli üretim yapmaktadır. Üreticilerin ortalama 8.03 yıldır sözleşmeli domates üretimi yapmaktadır. Üreticilerin hemen hemen tamamı firmayla yazılı anlaşmaya dayalı sözleşme yaparken, sadece bir üreticinin sözleşmesi sözlü taahhüde dayalıdır.

İşletmelerde domatesin satış yeri incelendiğinde üreticilerin %22.95'i sözleşme yaptığı firmaya, %57.38'i tüccara ve %19.67'si ise tüccar ve sözleşmeli firmaya satmaktadırlar.

İncelenen işletmelerin %29.51'inde hayvancılık faaliyeti bulunmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama büyükbaş hayvan sayısı 5.28 baş, küçükbaş hayvan sayısı ise 4.77 baştır.

Tarımın Çok Fonksiyonluluğuna İlişkin Üretici Görüşleri

Tarımın çok fonksiyonluluğu, son yıllarda tüm dünyada giderek önem kazanmaya başlamıştır. İstihdam, çevre, gıda güvenliği, gıda güvenliği, hayvan refahı, kırsal turizm ve

biyolojik çeşitlilik tarımın çok fonksiyonluluğu kapsamında düşünülmesi gereken başlıca kavramlar arasındadır.

Kırsal alanda yaşayan nüfusun önemli bir bölümü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Ancak araştırmada üreticilerin %50.82'sinin gelecekte tarıma devam etmeyi düşünmediği tespit edilmiştir. Üreticilere gelecekte tarıma devam etme/etmeme nedenleri sorulmuş, alınan yanıtlara göre Çizelge 1 ve Çizelge 2 oluşturulmuştur. Tarımdan başka geçim kaynağının olmaması üreticilerin tarıma devam etme nedenleri arasında ilk sıradadır (%74.19). Üreticilerin tarıma devam etmeme nedenlerinin başında da para kazanamama gelmektedir (%86.67).

Üretici çocuklarının tarımla uğraşp uğraşmama durumları kırsal alanların sosyo ekonomik devamlılığı açısından önemlidir. Görüşülen üreticilerin çocuklarının %21.31'i yine tarımsal faaliyetlerde bulunmaktadır. Üretici çocuklarının %75.41'inin ise tarımla ilgileri yoktur. Üreticilerin %3.28'inin ise çocuğu bulunmamaktadır.

Üreticilere "köyünüzdeki diğer üreticileri dik-kate aldığınızda gelir düzeyiniz nasıldır?" şeklinde bir soru sorulmuştur. Üreticilerin %40.98'i gelir düzeylerinin düşük, %54.10'u orta düzeyde ve %4.92'si de yüksek olduğunu belirtmiştir.

Tarım sektörü çevre ile doğrudan bağlantılı sektörlerin başında gelmektedir. Aralarında kompleks bir ilişki mevcuttur. Tarımsal üretim toprak, su ve hava gibi çevrenin başta gelen öğelerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu temel öğelerde meydana gelen herhangi bir sorun tarımsal üretimi direkt etkilemektedir. Tarım sektörü bir yandan çevre sorunlarından büyük ölçüde etkilenirken, bir yandan da çevreyi bozucu sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Anonymous, 2008).

Çizelge 3'de üreticilerin tarımsal faaliyetlerin çevre ve doğal kaynaklara etkileri ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Üreticiler genel olarak tarımsal faaliyetlerin çevre ve doğal kaynaklar üzerinde kısmen olumsuz bir etkisinin olduğu görüşündedirler.

Çizelge 1. Üreticilerin tarıma devam etme nedenleri

	Üretici Sayısı	%
Karlı iş	4	12.90
Başka geçim kaynağım yok	23	74.19
Zevk aldığım için	1	3.23
Karlı iş+baba mesleği bırakmam	1	3.23
Baba mesleği bırakmam+ başka geçim kaynağım yok	2	6.45
Toplam	31	100.00

Çizelge 2. Üreticilerin tarıma devam etmeme nedenleri

	Üretici Sayısı	%
Para kazanamama	26	86.67
Girdi fiyatları yüksek	3	10.00
Kuraklık	1	3.33
Toplam	30	100.00

Araştırmada üreticilere tarımın çok fonksiyonluluğunun temel bileşenlerinden olan gıda güvenliği ve gıda güvenliği kavramlarını daha önce duyup duymadıkları sorulmuştur. Üreticilerin %60.66'sı gıda güvenliği kavramını, %44.26'sı ise gıda güvenliği kavramını daha önce duymadığını belirtmiştir. Benzer şekilde üreticilerin %72.13'ü kırsal turizm kavramını, %80.33'ü de hayvan refahı kavramını daha önce duymadığını ifade etmiştir.

Yukarıda belirtilen kavramları duyup duymamayı etkileyebileceği düşünülen faktörlerin bir arada değerlendirilebilmesi için, logit regresyon yöntemi ile her kavram için ayrı bir

Çizelge 3. Tarımsal faaliyetlerin çevre ve doğal kaynaklara etkileri

Tarımsal faaliyetler;	1	2	3	4	5	Ölçek ortalaması
Biyolojik çeşitliliğin zarar görmesine neden olabilir	38	8	3	11	1	1.84
Çevreye zarar verebilir	44	6	3	6	2	1.62
Toprağın yapısını bozabilir	26	9	9	15	2	2.31
Yeraltı ve yerüstü suların kirlenmesine neden olabilir	41	4	2	12	12	1.85
Havanın kirlenmesine neden olabilir	40	9	3	8	1	1.70

1. Hiç katılmıyorum 2. Kısmen katılıyorum 3. Orta derecede katılıyorum 4. Katılıyorum 5. Tamamen katılıyorum

Çizelge 4. Gıda güvenencesi kavramını duyup duymama ile bazı değişkenler arasındaki ilişki

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-İstatistiği	P Değeri
Üretici yaşı	0.008363	0.060096	0.139162	0.8893
Eğitim durumu	0.470979	0.180960	2.602674	0.0092*
Domates üretim alanı	0.002346	0.004248	0.552095	0.5809
Domates üretimindeki deneyimi	-0.012852	0.070836	-0.181436	0.8560
Tarım deneyimi	-0.040515	0.054818	-0.739081	0.4599
Sabit	-2.632697	2.467390	-1.066997	0.2860

P < 0,05 düzeyinde önemli
R²=0.201888
Log likelihood -40.88605, 1 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 24, 0 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 37

Çizelge 5. Gıda güvenliği kavramını duyup duymama ile bazı değişkenler arasındaki ilişki

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-İstatistiği	P Değeri
Üretici yaşı	-0.033973	0.055600	-0.611026	0.5412
Eğitim durumu	0.394603	0.175430	2.249347	0.0245*
Domates üretim alanı	-0.002833	0.004279	-0.662057	0.5079
Domates üretimindeki deneyimi	-0.043802	0.065483	-0.668899	0.5036
Tarım deneyimi	0.023418	0.051359	0.455968	0.6484
Sabit	-0.544352	2.272614	-0.239527	0.8107

* P < 0,05 düzeyinde önemli
R²=0.122631
Log likelihood -36.74372, 1 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 34, 0 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 27

Çizelge 6. Kırsal turizm kavramını duyup duymama ile bazı değişkenler arasındaki ilişki

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-İstatistiği	P Değeri
Üretici yaşı	-0.120658	0.072860	-1.656018	0.0977**
Eğitim durumu	0.331635	0.153828	2.155878	0.0311*
Domates üretim alanı	-0.005636	0.006997	-0.805431	0.4206
Domates üretimindeki deneyimi	-0.032303	0.075590	-0.427351	0.6691
Tarım deneyimi	0.095139	0.070219	1.354885	0.1755
Sabit	0.585468	2.494154	0.234736	0.8144

* P < 0,05 düzeyinde önemli
**P < 0,1 düzeyinde önemli
R²=0.162369
Log likelihood -30.23375, 1 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 17, 0 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 44

Çizelge 7. Hayvan refahı kavramını duyup duymama ile bazı değişkenler arasındaki ilişki

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-İstatistiği	P Değeri
Üretici yaşı	0.076629	0.063478	1.207185	0.2274
Eğitim durumu	0.292038	0.141593	2.062512	0.0392*
Domates üretim alanı	-0.000559	0.005660	-0.098683	0.9214
Domates üretimindeki deneyimi	-0.130405	0.089474	-1.457462	0.1450
Tarım deneyimi	-0.019520	0.059827	-0.326267	0.7442
Sabit	-5.315984	2.846874	-1.867306	0.0619

* P < 0,05 düzeyinde önemli
R²=0.132323
Log likelihood -30.24523, 1 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 12, 0 değerli gözlenen bağımlı değişken sayısı: 49

model oluşturulmuştur. Bu modellerde bağımlı değişken olarak söz konusu kavramı duyup duymama alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise üretici yaşı, eğitim durumu, domates üretim deneyimi, tarımsal deneyimi ve domates üretim alanı alınmıştır. Elde edilen model sonuçları Çizelge 4,5,6,7’de verilmiştir.

Modellerin sonuçlarına göre; gıda güvenliği, gıda güvencesi, kırsal turizm ve hayvan refahı kavramlarını duyup duymama ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki 0.05 düzeyinde tüm modellerde anlamlı bulunmuştur. Üreticilerin eğitim durumu yükseldikçe bu kavramları duymaları ve farkında olma eğilimleri artmaktadır.

Kırsal turizm kavramını duyup duymamaya ilişkin modelde ise, eğitim dışında üretici yaşının da 0.1 düzeyinde anlamlı olduğu gözlemlenmektedir. Ancak negatif bir etki söz konusudur. Üreticilerin yaşları yükseldikçe

kırsal turizm kavramını duymadıkları, diğer bir ifadeyle genç üreticilerin bu kavramı duydukları söylenebilir.

Yaş faktörü bireyin uygulamalarında, algılamasında, uyum sağlamasında, kavrama ve sorun çözmeye önemli olmaktadır. Genç insanların yaşlı insanlara göre algılama-kavrama-çözümlemede daha hızlı davranabilecekleri düşünülebilir (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2005). Bu açıdan üreticilerin yaş grupları itibariyle dağılımları yapılarak gıda güvenliği, gıda güvencesi, kırsal turizm ve hayvan refahı kavramlarını duyup duymamaları khi-kare bağımsızlık testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda gıda güvencesi kavramını duyma açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 8). Gıda güvenliği, kırsal turizm ve hayvan refahı kavramlarını duyma ile yaş grupları arasında ise anlamlı bir farklılık yoktur.

Çizelge 8. Yaş grupları itibariyle bazı kavramları duyup duymama durumu

	Duyan	%	Duymayan	%	Khi-kare Değeri	Sd	P değeri*
Gıda güvencesi							
≤40	10	66.67	5	33.33	6.278	2	0.043
41≤x≤50	8	32.00	17	68.00			
51≤	6	28.57	15	71.43			
Gıda güvenliği							
≤40	12	80.00	3	20.00	4.747	2	0.093
41≤x≤50	12	48.00	13	52.00			
51≤	10	47.62	11	52.38			
Kırsal turizm							
≤40	6	40.00	9	60.00	3.238	2	0.198
41≤x≤50	8	32.00	17	68.00			
51≤	3	14.29	18	85.71			
Hayvan refahı							
≤40	2	13.33	13	86.67	0.683	2	0.711
41≤x≤50	6	24.00	19	76.00			
51≤	4	19.05	17	80.95			

P<0.05 için anlamlı

Çizelge 9. Üreticilerin çok fonksiyonlu tarım unsurları ile ilgili görüşleri

	1	2	3	Ölçek ortalaması
Çevrenin korunması	1	26	34	2.54
Gıda güvenliği ve kalitesi	-	36	25	2.41
Gıda güvencesi	1	38	22	2.34
Kültürel mirasın korunması	3	40	18	2.25
Mera alanlarının korunması	1	44	16	2.25
Yaban hayvanların korunması	7	36	18	2.18
Biyolojik çeşitliliğin korunması	1	35	25	2.39
Kırsal peyzajın korunması	1	49	11	2.16
Hayvan refahı	-	48	13	2.21

1.Önemli değil 2. Önemli 3. Çok önemli

Tarımın çok fonksiyonluluğu adından da anlaşılacağı üzere geniş kapsamlı bir kavramdır. İçinde çevrenin korunmasından kültürel mirasın korunmasına kadar birbirini tamamlayan ve bütünleyen pek çok unsuru barındırmaktadır. Üreticilerin çok fonksiyonlu tarım unsurlarıyla ilgili görüşlerine Çizelge 9'da yer verilmiştir. Üreticiler genel olarak sözkonusu unsurları önemli bulmaktadır. Zira tüm unsurlar için ölçek ortalamaları 2'nin üzerindedir. Çevrenin korunması üreticiler için en önemli konudur (2.54). Bunu gıda güvenliği ve kalitesi (2.41) ve biyolojik çeşitliliğin korunması takip etmektedir. Üreticilerin %55.74'ü çevrenin korunması, %40.98'i gıda güvenliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve %36.07'si ise gıda güvencesi konusunu çok önemli görmektedir.

Tarım ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutu olan önemli bir sektördür. Tarımsal üretim ve üretici gelirlerinin artırılması, üretim faktörlerinin optimal kullanımı tarımın ekonomik boyutu kapsamında düşünülmeli gereken başlıca konular arasındadır. Tarımın ekolojik boyutu kapsamında tarım-çevre etkileşimi düşünülmelidir. Kırsal yaşamın devamlılığı, kaliteli ve sağlıklı üretimin gerçekleştirilmesi ve etik kurallara uyulması ise tarımın sosyal boyutunu oluşturan alt başlıklardan bazıdır. Konuyla ilgili üreticilerin görüşleri Çizelge 10'da verilmiştir. Üreticiler için tarımın ekonomik yönü ilk sıradadır (4.77). İkinci sırada tarımın ekolojik yönü gelmektedir (4.12). Tarımın sosyal yönü ise son sırada yer almaktadır (4.05).

Çizelge 10. Tarımın işlevleri ile ilgili üretici görüşleri

Tarımın;	1	2	3	4	5	Ölçek ortalaması
Ekonomik yönü önemlidir	1	-	-	10	50	4.77
Ekolojik yönü önemlidir	1	-	8	34	18	4.12
Sosyal yönü önemlidir	2	6	8	16	29	4.05

1. Hiç katılmıyorum 2. Kısmen katılıyorum 3. Orta derecede katılıyorum 4. Katılıyorum 5. Tamamen katılıyorum

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada İzmir İli Torbalı İlçesinde sanayi domatesi üreticilerinin tarımın çok fonksiyonluluğu ile ilgili bazı kavramları duyup duy-

mama durumları ve bu kavramlara verdikleri önem ve bakış açıları değerlendirilmiştir.

Araştırmada üreticilerin tarımın ekonomik yönüne daha fazla önem verdiği, ekolojik ve sosyal yönüne ise nispeten daha az önem verdikleri saptanmıştır. Üreticilerin tarımın ekolojik ve sosyal boyutunu nispeten daha az dikkate almalarında, konu ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersizliği kadar ekonomik nedenler de önemli rol oynamaktadır. Zira üreticiler ekonomik nedenlerden dolayı tarımın ekolojik ve sosyal boyutunu ihmal ettiklerini, ellerinden gelse birim alandan arka arkaya 4-5 ürün alabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca üreticiler özellikle mazot ve gübre fiyatlarının yüksekliğinden de yakınmaktadır.

Araştırmada üreticilerin tarım, çevre ve doğal kaynaklar etkileşimi konusunda gerekli bilinç düzeyine kısmen ulaştıkları belirlenmiştir.

Üreticilerin %50.82'si gelecekte tarıma devam etmeyi düşünmemektedir. Bu durum kırsal alanların sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Yine üretici çocuklarının %75.41'i tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. Bu nedenle tarımsal faaliyetlerin nesilden nesile geçmesini kolaylaştırmak amacıyla genç üreticilere çiftlik kurma konusunda destek olunmalıdır.

Araştırmada üretici-yayımcı ilişkisinin çok zayıf olduğu belirlenmiştir. Örneğin, üreticilerin % 59'u herhangi bir konuda bilgi almak amacıyla Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerine hiç gitmediğini belirtmiştir. Üreticilerin tarımın çok fonksiyonluluğu ile ilgili bilinç düzeylerinin artırılmasında kuşkusuz yayımcıların ve yayım programlarının önemli katkıları olacaktır. Bu nedenle öncelikle üretici-yayımcı iletişimi bir an önce kurulmalı ve tarımın ekonomik, sosyal ve ekolojik boyutunu dikkate alan entegre yayım programları hazırlanmalıdır.

Tarımın çok fonksiyonluluğu kavramı gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Tarımın çok fonksiyonluluğu bir yandan çevre ile uyumlu tarımsal üretimi ön planda tutarken diğer taraftan kırsal kalkınmayı sağlayacak farklı alternatifleri kapsamaktadır. Aynı zamanda tarımsal alanlardaki biyolojik çeşitlilik, gıda güvenliği ve hayvan refahı konularını içine alan kapsamlı bir tarımsal perspektif olan tarımın çok fonksiyonluluğu bugün Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası içinde stratejik

öneme sahiptir. Bu nedenle Türkiye'nin uygulamalar dikkate alınmalı, tarım politikaları Avrupa Birliği'ne üyelik çalışmalarının hızlandırılması buna göre yönlendirilmelidir. Erişim: Haziran 2008.

KAYNAKLAR

- Abler, D. G. 2004. Multifunctionality, agricultural policy, and environmental policy. *Agricultural and Resource Economics Review* 33(1):8-17.
- Açıl, F. ve R. Demirci. 1984. *Tarım Ekonomisi*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:880, 352 s.
- Anonymous, 2008. Türkiye'nin tarımsal çevre sorunları ve çözüm önerileri. <http://www.suyla.com/tarim-ve-ziraat/turkiyenin-tarimsal-cevre-sorunlari-ve-cozum-onerileri.html>. Erişim: Haziran 2008.
- Anonymous, 2006. Çevre amaçlı tarım arazilerinin korunması (çatak) projesi. http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=../duyurular/duyuru.htm&curdir=%5Cduyurular&fl=catak_uyuru/catakprojesi.htm. Erişim: Haziran 2008.
- Anonymous, 2004. EU rural development- better, broader, simpler?. <http://www.ruralgateway.org.uk/cgi-bin/item.cgi?id=654>. Erişim: Haziran 2008.
- Durand, G. and G. Van Huylenbroeck. 2003. Multifunctionality and rural development: a general framework. Pages 1-16, in *Multifunctional Agriculture: A New Paradigm for European Agriculture and Rural Development*. Ed. Huylenbroek, G.V. and G. Durand, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, UK.
- Fodor, K. 2007. Multifunctional agriculture and the corporative farms. http://agecon.lib.umn.edu/cgi-bin/pdf_view.pl?paperid=26196. Erişim: Haziran 2008
- Garzon, I. 2005. Multifunctionality of agriculture in the European Union: Is there substance behind the discourse's smoke? <http://igov.berkeley.edu/workingpapers/index.html>. Erişim: Haziran 2008.
- Gujarati, D. N. 1995. *Basic Econometrics*. Third Edition. Mc Graw-Hill. Inc., pages 554.
- Kızılaslan, H. ve N. Kızılaslan. 2005. Çevre konularında kırsal halkın bilinç düzeyi ve davranışları (Tokat İli Artova İlçesi örneği), *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, 2005.
- Newbold, P. 1995. *Statistics for Business and Economics*, Prentice Hall Inc., USA. Pages 1016.
- OECD. 2001. *Multifunctionality. Towards Analytical Framework*, Paris.
- Tan, S. ve H. Köksal. 2004. *Sürdürülebilir Tarım*. Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü. TEAE-BAKIŞ Sayı 5 Nüsha:2, 4 s.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. 2008a. *Torbalı Tarım İlçe Müdürlüğü 2008 Yılı Kayıtları*, Torbalı-İzmir.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. 2008b. *İzmir Tarım İl Müdürlüğü 2008 Yılı Kayıtları*, İzmir.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. 2005. *Tarım Stratejisi (2006-2010)*. 30.11.2005 ve 2004/92 Sayılı YPK Kurulu Kararı.
- Thomson, K. 2004. *Agricultural Multifunctionality and EU Policies: Some Cautious Remarks*. <http://www.enarpri.org/Publications/SPNo12.pdf>. Erişim: Haziran 2008.
- Yrjöla, T. and J. Kola. 2004. Consumer preferences regarding multifunctional agriculture, *International Food and Agribusiness Management Review*. Volume 7, Issue 1:78-90.

